

HÖGSKOLAN
DALARNA

Examensarbete (del 2) för grundlärarexamen inriktning F–3

Avancerad nivå

Lärares uppfattningar av bilders påverkan på elevers läsförståelse

En intervjustudie med lärare i årskurs 1-3

Författare: Jennifer Börjel
Handledare: Lottie Lofors-Nyblom
Examinator: Sara Nittve
Ämne: Pedagogiskt arbete, inriktning svenska
Kurskod: PG3037
Poäng: 15 hp
Examinationsdatum: 9 april 2019

Vid Högskolan Dalarna finns möjlighet att publicera examensarbetet i fulltext i DiVA. Publiceringen sker open access, vilket innebär att arbetet blir fritt tillgängligt att läsa och ladda ned på nätet. Därmed ökar spridningen och synligheten av examensarbetet.

Open access är på väg att bli norm för att sprida vetenskaplig information på nätet. Högskolan Dalarna rekommenderar såväl forskare som studenter att publicera sina arbeten open access.

Jag/vi medger publicering i fulltext (fritt tillgänglig på nätet, open access):

Ja

Nej

HÖGSKOLAN
DALARNA

Abstract:

Elever möter idag sällan en text som inte på något sätt samspelar med bilder eller illustrationer. Detta kan förklaras med att de böcker som riktas till yngre elever ofta innehåller rikligt med illustrationer. Syftet med studien är att undersöka hur lärare uppfattar användandet av bilder i samspel med text med målet att stödja elevers läsförståelse.

Denna studie genomfördes genom intervjuer med klasslärare i årskurs 1–3. Studiens resultat visar att lärare använder bilder från olika källor i sin undervisning, men oftast kommer de från läromedel eller internet. Lärarna beskriver att de använder bilder för att förtydliga texters innehåll för att på så sätt stödja elevers läsförståelse. Samtliga deltagande lärare anser att de medvetet använder bilder i undervisningen för att stödja elevernas läsutveckling. Dock använder inte alla deltagande lärare bilder för att förstärka elevers läsförståelse i just ämnet svenska. Även aktuell forskning visar att bilder stödjer elever i deras läsförståelse. Denna undersökning använder sig av det sociokulturella perspektivet som utgångspunkt.

Nyckelord:

Läsning, läsförståelse, bild i text, medierande redskap

HÖGSKOLAN
DALARNA

Innehåll

1	Introduktion	4
2	Syfte och frågeställning	5
3	Bakgrund	5
3.1	Styrdokument	5
3.2	Läsförståelse	6
3.3	Bild.....	6
4	Aktuell forskning	7
4.1	Sökprocessen	7
4.2	Läsförståelse	7
4.3	Med bilden som hjälp.....	8
5	Metod.....	10
5.1	Studiens design	10
5.2	Genomförande.....	11
5.3	Urval	12
5.4	Databearbetning	12
5.5	Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet	13
5.6	Etiska riktlinjer.....	14
6	Teoretisk bakgrund.....	15
7	Resultatredovisning och analys	17
7.1	Resultat utifrån frågeställningarna	17
7.1.1	<i>Vilken typ av bilder används i samspelet bild - text?.....</i>	17
7.1.2	<i>På vilket sätt används bildmaterialet?.....</i>	18
7.1.3	<i>Bidrar samspelet bild - text till en bättre läsförståelse enligt lärarna?</i>	19
7.2	Sammanfattning.....	20
8	Diskussion	21
8.1	Metoddiskussion.....	21
8.2	Resultatdiskussion.....	21
9	Slutsats.....	24
10	Förslag på vidare forskning	24

HÖGSKOLAN
DALARNA

Källhänvisning	26
Bilaga 1 Information om intervju med lärare i årskurs 1-3.....	28
Bilaga 2 Intervjufrågor.....	29

HÖGSKOLAN
DALARNA

1 Introduktion

Människor med god läsförståelse är av största vikt för ett fungerande samhälle. Elever som korrekt kan tolka de texter de möter under lektionstid, kan öka sin förståelse i samtliga skolämnen. När elever därefter skaffar sig ett yrke och bidrar till samhället, har de möjlighet att utföra arbeten som utvecklar vårt samhälle. Hur lärare kan stödja elever för att uppnå en god läsförståelse med hjälp av bilder, är vad denna studie ska försöka reda ut.

Elever och även lärare behöver få en ökad förståelse för hur de kan använda bilder och text i samspel och med hjälp av dessa påverka läsförståelsen. Elever börjar utveckla sin läsförståelse redan innan skolstart genom att möta texter i böcker, film och liknande. När eleverna sedan börjar skolan är det vi som lärare (i samverkan med hemmet) som ska stödja eleverna för att de ska utvecklas. Det är därför viktigt att veta mer om vad som händer med elevernas läsförståelse vid användandet av bilder i anslutning till läsandet. I läroplanen står i syftet för ämnet svenska att ”undervisningen ska stimulera elevernas intresse för att läsa och skriva” (Lgr 11 2017 s. 252). Vidare kan vi i läroplanens centrala innehåll läsa att skolan ska undervisa om ”lässtrategier för att förstå och tolka texter samt för att anpassa läsningen efter textens form och innehåll” (Lgr 11 2017 s. 253). Dessa citat är tagna från den aktuella läroplanen och understryker vikten av att lärare fokuserar starkt på elevers läsförståelse och hur den kan uppnås på ett effektivt sätt.

Patrik Hernwall är docent i pedagogik och medieteknik och han menar att förmågan att kommunicera med bilder är en väldigt viktig del för läs- och skrivförmågan (Skolverket 2016a). Han menar att i det samhälle vi lever i använder vi i stor utsträckning visuella uttryck. Eftersom vårt samhälle har ökat kravet på att kunna tolka samspelet mellan bild och text, ökar även kravet på elever att lära sig att tolka detta samspel på rätt sätt. Då elever i väldigt unga åldrar lär sig att tolka bilder långt innan de utvecklar kunskapen att tolka en skriven text, finns det stor anledning att i skolan lära eleverna att samspela mellan de två, säger Hernwall (Skolverket 2016a).

Den internationella PISA-undersökningen mäter bland annat elevers läsförståelse (Skolverket 2016b). Svenska elevers läsförståelse har sjunkit varje år sedan 2000. Undantaget är resultatet från år 2015 som visar att resultatet ökat dock har det endast ökat så mycket att det uppnår samma nivå som uppnåddes 2009. Även media speglar det svaga resultat svenska elever uppnår i läsförståelse. Lärarnas tidning skriver ”Dåliga kunskaper i läsförståelse oroar” (Stendahl 2011). Stendahl beskriver de resultat som PISA-undersökningen visar. Stendahl menar att var fjärde elev klassas som svag läsare. Susanne Sawander skriver att ”Läsförståelse är nyckeln till alla andra ämnen” (Sawander 2015). I Sawanders artikel hänvisar hon till en undersökning genomförd av Helena Eklund som visar att systematiskt arbete med lässtrategier drastiskt ökar antalet elever som uppnår godkänt betyg i svenska. Trots att studien omfattar

HÖGSKOLAN
DALARNA

elever på högstadiet kan resultatet appliceras på föreliggande studie, då elevers läsförståelse är någonting som utvecklas från lågstadiet och framåt.

2 Syfte och frågeställning

I Lgr 11 kan man läsa att ”undervisningen ska stimulera elevernas intresse för att läsa och skriva” (Lgr 11 2017 s. 252). Vidare skrivs även att elever ska lära sig att behärska ”Texter som kombinerar ord och bild, till exempel film, spel och webbtexter” (Lgr 11 2017 s. 259). Syftet med denna studie är att undersöka lärares uppfattningar om användandet av bild och text i samspel med målet att utveckla och stödja elevers läsförståelse. Syftet konkretiseras i följande frågeställningar:

- Vilken typ av bilder används i samspelet bild - text?
- På vilket sätt används bildmaterialet?
- Bidrar samspelet bild - text till en bättre läsförståelse enligt lärarna?

Se 3.2 respektive 3.3 för hur ”läsförståelse” och ”bild” används i studien.

3 Bakgrund

I det här avsnittet redovisas vad läroplanen säger om samspelet mellan ord och bild i ämnet svenska. Vidare ges en definition av hur begreppen ”läsförståelse” och ”bild” förstås i studien.

3.1 Styrdokument

I det centrala innehållet i Lgr 11 i ämnet svenska beskriver vår läroplan vikten av att elever utvecklar god läsförståelse. I läroplanen (Lgr 11 2017 s. 253) står att elever ska lära sig att behärska ”strategier för att skriva olika typer av texter med anpassning till deras typiska uppbyggnad och språkliga drag” (Lgr 11 2017 s. 253). Fortsättningsvis skrivs även om vikten av multimodala verktyg ”Skapande av texter där ord och bild samspelar, såväl med som utan digitala verktyg” (Lgr 11 2017 s. 253). Vidare skrivs att elever ska lära sig att arbeta med ”texter som kombinerar ord och bild, till exempel film, spel och webbtexter” (Lgr 11 2017 s. 254). Att detta beskrivs som en del av det centrala innehållet i ämnet svenska, redan i årskurs 1-3, talar för att det är en väldigt viktig kunskap att behärska.

I kursplanen för ämnet svenska används begreppet ”ett vidgat textbegrepp” (Skolverket 2016a). Begreppet syftar till både skrivna och talade texter, men även bilder (Skolverket 2016a). Detta innebär att den aktuella läroplanen menar att ämnet svenska inte endast innefattar läsning och skrivning, det innefattar även tolkande av bilder till exempel. Redan i läroplanen från 1994 skrevs begreppet ”ett vidgat textbegrepp” ut, men senare års läroplaner har valt att lägga ännu mer betoning på uttrycket (Skolverket 2016a). Behärskandet av svenska i samspel med bilder speglas bland annat genom de nationella proven (Skolverket 2016a). Hernwall menar att vårt samhälle ofta blandar olika modaliteter med varandra som

HÖGSKOLAN
DALARNA

text och bild, det är därför viktigt att elever lär sig att tolka dessa korrekt och även använda dessa uttryckssätt (Skolverket 2016a).

3.2 Läsförståelse

Alatalo (2011 s. 37) använder i sin avhandling om lärares arbete med unga elevers läsförståelse en definition på läsning som kommer från Gough och Tunmers. Denna kallas ”The simple view of reading” och ser ut på följande vis: $R = D \times C$, där D (decoding) multiplicerat med C (comprehension) leder till R (reading) (Alatalo 2011 s. 37). Alatalo har valt att översätta ekvationen till svenska, vilken då blir följande: läsning = förståelse x avkodning. Wennås-Brante (2014 s. 105) har valt att använda sig av samma ekvation för att förklara vad som krävs för läsning. Båda dessa forskare har valt denna ekvation som stödjer oss utläsa att förståelse, i detta fall läsförståelse, är en faktor som krävs för att uppnå läsning. Ekvationen förtydligar alltså de olika beståndsdelarna som krävs för läsning. Denna studie syftar till att undersöka hur läsförståelse påverkas av bilder vilket innebär att en tydlig definition av läsförståelse behövs för att kunna tolka studiens innehåll och även resultat.

3.3 Bild

Det finns vissa svårigheter att definiera begreppet *bild* eftersom det finns många olika definitioner av ordet. Pettersson (2008 s. 13) skriver att bilder kan delas upp i två övergripande kategorier, dessa förklarar bilder som antingen en inre eller en yttre visuell verklighet. Han menar att bilder kan ses i en bok eller liknande och detta är något vi ser på ett yttre plan. De inre bilder vi kan se menar han är de bilder vi ser i huvudet. Båda dessa former av bilder är någonting som kan användas för att utveckla läsförståelse.

Carney och Levin (2002 s. 5) menar att människor har använt sig av bilder i minst 35,000 år för att förstå och förmedla information. Användandet av bilder som stöd till förståelse är därför inte en ny idé. Pettersson (2008 s. 134) menar att bilder är betydligt lättare att komma ihåg jämfört med en text, detta kallas för *pictorial superiority effect*. ”Bilder blir länkar till textförståelse, precis som den fysiska verkligheten blir när man talar” (Pettersson 2008 s. 139).

Liberg (2010 s. 5) menar att det textuella ”landskapet” har förändrats väldigt mycket de senaste decennierna. Hon skriver att vi i stor utsträckning använder oss av skärm¹ för att läsa och även de tryckta texterna vi möter är förändrade genom att bilder getts större utrymme (Liberg 2010 s. 5). Vidare menar Liberg (2010 s. 5) att den ökade mängd bilder i text även medför ett krav på en annan slags läsning.

¹ Läsande på skärm syftar till användandet av mobiltelefon, surfplatta, dator och liknande.

HÖGSKOLAN
DALARNA

4 Aktuell forskning

Följande avsnitt kommer att beskriva den forskning som denna studie valt att hänvisa till. Först kommer sökprocessen att presenteras, därefter följer ett avsnitt om läsförståelse i forskningen. Till sist presenteras stycket ”med bilden som hjälp” vilket beskriver hur forskningen ser på bilder som stöd för läsning.

4.1 Sökprocessen

Nedan kommer en beskrivning av de utvalda databaserna som användes för sökning presenteras. För att finna relevant internationell forskning har databaserna LLBA respektive ERIC använts. För att hitta svensk forskning har DiVA och Swepub använts. Eftersom dessa sökningar gav tillräckligt omfattande resultat utfördes inte någon manuell sökning. Swepub är en sökfunktion som söker forskningspublikationer bland cirka fyrtio lärosäten i Sverige. ERIC- ebsco är en sökfunktion som täcker både psykologi och pedagogik. LLBA (Linguistics and Language Behavior Abstracts) är en söktjänst som innehåller litteratur som fokuserar på språkvetenskapliga ämnen. DiVA är ett öppet arkiv där både forskningspublikationer och även studentuppsatser finns publicerade.

När studiens syfte och frågeställningar skapades, definierades ord och begrepp som beskriver denna studies innehåll. De nyckelord/begrepp som framkom är läsförståelse, bild och text. Detta medförde att dessa sökord uppkom naturligt eftersom de tydligt ringade in frågeställningarna. De valda sökorden översattes även till engelska för att underlätta sökandet på vissa databaser. Läsförståelse översattes till *reading comprehension*, bilder översattes till *picture* eller *illustration*. Ordet text behövde inte översättas eftersom det stavas likadant på engelska. I de olika databaserna kombinerades sökorden för att finna relevant litteratur till denna studie. Ytterligare ett urval som gjordes var att endast söka efter och använda forskning som var peer-reviewed. Detta val gjordes för att försäkra kvaliteten av den forskning som användes.

Föreliggande studie undersöker läsförståelseutveckling i årskurs 1-3, dock lades även forskning till som omfattar årskurs 4, eftersom somliga elever kan vara på en nivå som motsvarar den årskursen. Urvalet gjordes inledningsvis genom att läsa titel och abstract för att se vilka årskurser undersökningen gjordes i. Ännu ett urval som gjordes var att forskningen inte skulle vara äldre än 2012, eftersom vår läroplan gäller från och med 2011 (därefter reviderad 2017). Genom att referera till forskning som producerats de senaste sju åren kan denna studies resultat jämföras med aktuell etablerad forskning inom området.

4.2 Läsförståelse

Läsförståelse är ett begrepp som behöver definieras för möjlighet att tolka studiens resultat. Alatalo är en av de forskare som valt att beskriva vad som behövs för att uppnå fenomenet

HÖGSKOLAN
DALARNA

läsning. Läsnings är en komplex process som kräver kunskaper av specifikt slag. I sin avhandling använder Alatalo (2011 s. 37) den definition av läsning som kommer från forskarna Gough och Tunmers. Deras definition kallas för "The simple view of reading". Ekvationen beskrivs på följande vis: $R = D \times C$ (Alatalo 2011 s. 37). I ekvationen betyder D decoding vilket multipliceras med C som står för comprehension och detta leder till R vilket är reading (Alatalo 2011 s. 37). Eftersom Alatalo (2011 s. 37) valt att översätta ekvationen till svenska ser den ut som följande: läsning = avkodning x förståelse. Även Wennås-Brante (2014 s. 105) har valt att använda denna ekvation för att förklara vad som behövs för att uppnå läsning.

Ekvationen förtydligar de beståndsdelar som behövs för att uppnå läsning, varav ett är förståelse. Begreppet förståelse (comprehension) är i detta fall samma sak som läsförståelse. Läsförståelse innebär förståelse för det innehåll i den text som en person läst. Detta är en av de grundläggande delar som krävs för att uppnå läsning.

4.3 Med bilden som hjälp

Det är viktigt att elever utvecklar god läsförståelse. För att detta ska vara möjligt måste även lärare vara medvetna om vilka hjälpmedel de kan stödja eleverna med. Bilder i samspel med text kan vara ett sådant hjälpmedel. Forskning visar att bilder kan stödja elevers läsförståelse på flera olika vis. Både Wennås-Brante (2014 s. 113) och Aukerman och Chambers Schuldt (2016 s. 276) säger att bilder kan användas som ett hjälpmedel genom att förtydliga texter och därmed stödja elevers läsförståelse. De beskriver att bilder kan bidra med nyckelord som elever sedan kan använda för att tolka texten på ett korrekt sätt (Wennås-Brante 2014 s. 113 & Aukerman & Chambers Schuldt, 2016 s. 276). Arya och Feathers (2012 s. 313) beskriver samma fenomen men på ett lite annat sätt, de menar att elever kan använda bilder för att leta efter ledtrådar i textens innehåll och då få hjälp att avkoda svåra ord. Roberts, Norman och Cocco (2015 s. 408) håller med om att läsförståelse är starkt förknippat med elevers läsförståelse. Wennås-Brante och Holmqvist (2017 s. 110-111) har också kommit fram till ett resultat som delvis visar att elevers läsförståelse stärks av tillhörande bild till den aktuella texten. Läsförståelsen stärks eftersom eleverna möter informationen genom flera olika medier (Wennås-Brante & Holmqvist 2017 s. 110-111).

Wennås-Brantes (2014 s. 85) resultat visar att elever stannar upp längre i sin läsning när de möter surrealistiska bilder jämfört med bilder från cubism eller romanticism. Elever behöver mer tid för att tolka en bild som är surrealistisk och om bilden då samspelar med läsningen, kommer eleven att behöva mer tid för att genomföra en uppgift där bilden är svår att tolka och säger att bildens karaktär påverkar elevernas förståelse (Wennås-Brante 2014 s. 86).

Hur bilden är designad har alltså stor betydelse för elevernas möjlighet att använda dem för att tolka texten. Wennås-Brante (2014 s. 91) beskriver att ett material som är designat på ett ogenomtänkt sätt inte kan användas på ett betydelsefullt sätt i ett lärandesammanhang.

HÖGSKOLAN
DALARNA

Fortsättningsvis menar hon att det leder till frågan ”vad är det som ska läras ut?” (Wennås-Brante 2014 s. 91). Genom att planera vilket material som används i undervisningen kan de kritiska aspekterna av lärandet tydliggöras (Wennås-Brante 2014 s. 91). Hon menar även att *när* elever väljer att undersöka bilderna kan vara mer avgörande för läsförståelsen än *hur länge* de tolkar bilden (Wennås-Brante 2014 s. 85-86). Om eleven ser på bilden tidigt, exempelvis innan läsning sker, gynnas läsförståelsen mer jämfört med om de ser bilden senare. Med senare avses när läsningen av texten startats, alternativt när texten lästs färdigt. Enligt Wennås-Brante och Holmqvists (2017 s. 112) forskning framkommer samma resultat. Elever har möjlighet att uppnå djupare förståelse genom att se på textens tillhörande bild så tidigt som möjligt (Wennås-Brante & Holmqvist 2017 s. 112).

Wennås-Brante och Holmqvist (2017 s. 101) menar även de att bilder ofta inkluderas för att främja elevers läsförståelse. Precis som Arya och Feathers (2012 s. 313) menar Wennås-Brante och Holmqvist (2017 s. 112) att bilder kan användas som ett stöd genom att eleven får ledtrådar av denna för att tolka den tillhörande texten. Vidare skriver författarna att det kan vara tillräckligt med endast en ”skymt” av bilden för att förtydliga texten (Wennås-Brante & Holmqvist 2017 s. 112). Bilder behöver alltså inte användas i stora mängder för att vara gynnsamma.

Aukerman och Chambers Schuldt (2016 s. 276) beskriver att elever som befann sig i början av sin läsinläring oftare använde sig av bilder när de skulle återberätta den tillhörande textens innehåll. När elever har utvecklat sin läsförståelse behöver de inte använda sig av bilder i lika stor utsträckning för att återberätta textens innehåll (Aukerman & Chambers Schuldt 2016 s. 278). De menar att starka läsare oftare refererar till texten jämfört med svagare läsare som oftare väljer att referera till bilden (Aukerman & Chambers Schuldt 2016 s. 279). Deras resultat visar att elever behöver öva på att tolka bilder som samspelar med text (Aukerman & Chambers Schuldt 2016, s. 285). Genom att lärare stödjer elever i denna utveckling kommer även läsutvecklingen att gynnas (Aukerman & Chambers Schuldt 2016 s. 285).

Utveckling av läsförståelse är av stor vikt för att elever även ska uppnå maximal inläring. Wennås-Brante och Holmqvist (2017 s. 110- 111) beskriver att elever som uppnår fördjupad läsförståelse också leder till fördjupad inläring. Detta är Aukerman och Chambers Schuldt (2016 s. 285) överens om och menar även de att läsförståelsen bör utvecklas med stöd av bilder just för att inläringen ska fördjupas.

Sammanfattningsvis kan vi se att den forskning om bilder och läsförståelse som används i denna studie, är överens om att bilder i hög grad påverkar elevers läsförståelse. Bilderna som författarna använt i sin forskning består av olika slag, alltifrån konstplanscher till enklare grafer. Samtliga typer av bilder verkar dock ha en gynnande effekt på läsförståelsen vilket i

HÖGSKOLAN
DALARNA

sin tur även kan leda till en fördjupad inläring för eleverna. Dock bör bilden som används i samspel med text vara genomtänkt och visas innan läsningen startar för att ha möjlighet att stödja elevens förståelse.

5 Metod

Inledningsvis kommer undersökningens design att presenteras. Efter detta redovisas studiens urval och genomförande och därefter presenteras den databearbetning som gjorts. Etiska överväganden, validitet och reliabilitet samt hur analysen av resultaten genomförts presenteras sist.

5.1 Studiens design

Kihlström (2007 s. 47) skriver att intervjuer är ett viktigt redskap för lärare. Anledningen är att lärare behöver använda sig av intervjutekniken i sitt arbete (Kihlström 2007 s. 47). Som lärare behöver man ta reda på vad elever tänker, vad de har för kunskap om ämnet som ska läras ut och hur man som lärare kan stödja eleverna till bästa möjliga förståelse (Kihlström 2007 s. 47). Eftersom denna kunskap är viktig att besitta som praktiserande lärare är det en fördel att få erfarenhet av att genomföra en intervjustudie.

Fejes och Thornberg (2015 s. 165) säger att intervjuer som är semistrukturerade bör utgå från en intervjuguide. I en intervju kan man även ställa öppna uppföljningsfrågor för att få så utförliga svar som möjligt (Fejes & Thornberg 2007 s. 165).

För möjligheten att besvara studiens forskningsfrågor genomfördes en kvalitativ intervjustudie med klasslärare i åk f-3 (Kihlström 2007 s. 48). I en kvalitativ intervjustudie utgår man från att samtliga respondenter har en egen syn på det fenomen man vill undersöka och därmed även kommer att bidra med olika svar. Denna form av intervju kan även med fördel utföras med ett fåtal deltagare, man försöker i stället undersöka ämnet djupare, "less is more" menar McCracken (1988 s. 17).

Metoden valdes även eftersom liknande studier som syftar till att undersöka elevers läsförståelse också har använt sig av metoden att intervjua lärare (Grefbäck 2009, Collin 2013, Lyckström & Söderström 2013). Då tidigare studier använt liknande tillvägagångssätt visar även detta att intervjuer med lärare är ett fungerande sätt att genomföra studien på och att uppnå ett resultat som kan bidra till ökad kunskap.

En kvalitativ studie kan däremot även kritiseras eftersom studien kan ge låg grad av replikerbarhet (Kihlström 2007 s. 36). Kihlström (2007 s. 36) menar att "resultatet beror i stor grad på vem som har gjort tolkningen". Ytterligare kritik som kan ges till denna metod är att reliabiliteten kan vara osäker eftersom antalet respondenter i studien ofta är låg, vilket medför omöjlighet till generalisering (Kihlström 2007 s. 36).

HÖGSKOLAN
DALARNA

5.2 Genomförande

För att hitta klasslärare som var villiga att delta i studien skickades mail ut till sju lärare på samma skola. Samtliga tillfrågade lärare arbetade som klassföreståndare i varsin klass i årskurs 1, årskurs 2 eller årskurs 3. Av sju tillfrågade klassföreståndare valde fem stycken att delta i studien. När intervjuerna skulle genomföras bestämdes en tid under deras arbetstid när läraren själv ansåg att denna skulle hinna med att svara på samtliga frågor. Eftersom endast fem valde att delta i studien tillfrågades ännu en lärare när de andra intervjuerna var genomförda. Den sjätte läraren arbetar i årskurs 2 och arbetar inte i samma ort som de andra deltagarna. Den sjätte läraren intervjuades hemma hos mig.

I samband med att förfrågan om deltagande bifogades även information kring hur studien skulle gå till. Deltagarna fick information om att intervjun uppskattades att ta kring 20 minuter. Vidare bestod informationen bland annat av att deltagandet medför en inspelning av intervjun. Detta för att samtalet skulle kunna transkriberas efter intervjun. Samtliga intervjuer spelades in via min privata mobiltelefon. Telefonen har en fyrsiffrig kod vilket medför att ingen obehörig kan ta del av material som finns i denna.

För att skapa intervjufrågorna utgick jag från de frågeställningar som studien syftar till att besvara. Dessa tre frågor användes som intervjuguide och utifrån dessa tre frågeställningar skrevs åtta intervjufrågor. För att påbörja intervjun på ett sätt som gav möjlighet till utförliga svar, lades även en inledande fråga till. Denna fråga inledde samtliga intervjuer och avsåg inte att besvara någon specifik forskningsfråga, utan valdes för att läraren skulle bli bekväm att berätta om sitt arbetssätt. Frågorna som användes i intervjuerna var följande:

Inledande fråga: Använder du dig någon gång av bilder som stöd för elevers läsförståelse, i så fall, berätta!

1. Använder du dig någon gång av bilder som stöd för elevers läsförståelse?
2. Vilken typ av bilder använder du under dessa lektionsmoment?
3. Var hittar du dina bilder?
4. Skulle du säga att du använder bilder på ett medvetet sätt när det gäller elevers läsförståelse?
5. Använder du för det mesta en gemensam bild eller har eleverna olika bilder?
6. Anser du att bilder bidrar till ökad läsförståelse hos elever?
7. I vilka situationer i undervisningen tycker du framför allt att bilden kan förstärka läsförståelsen?
8. Vilka reaktioner har du mött hos eleverna? ²

² Fråga 1, 2 syftar till att besvara ”Vilken typ av bilder används i samspelet bild-text?”

Fråga 3, 4, 5 syftar till att besvara ”På vilket sätt används bildmaterialet?”

Fråga 6, 7, 8 syftar till att besvara ”Bidrar samspelet bild-text till en ökad läsförståelse enligt lärarna?”

HÖGSKOLAN
DALARNA

För att undvika att intervjuerna resulterade i en dialog, ställdes endast de förutbestämda frågorna (Kihlström 2007 s. 50). Risken är att en dialog kan bidra med forskarens egna förutfattade meningar och förförståelse, vilket inte är lämpligt i en intervju eftersom man vill nå respondentens åsikt eller erfarenheter i frågan (Kihlström 2007 s. 50).

När samtliga intervjuer var genomförda transkriberades dessa på dator. En fysisk kopia skrevs därefter ut av varje intervju för att lättare kunna bearbeta de data som framkommit.

5.3 Urval

Först tillfrågades sju lärare om de hade möjlighet att delta i studien. De tillfrågade lärarna arbetar som klasslärare i årskurs 1, årskurs 2 och årskurs 3 på samma skola. Samtliga lärare har lärarlegitimation, vilket är lämpligt vid deltagande eftersom de har egna erfarenheter som de kan basera svaren på (Kihlström 2007 s. 49). Av de sju tillfrågade valde fem att delta i studien. Eftersom endast fem lärare hade möjlighet att delta, tillfrågades senare ytterligare en till lärare som även denna arbetar på lågstadiet, men på annan ort. De fem första klasslärare som deltog var slumpmässigt utvalda av de tillgängliga lärare som arbetar i årskurs 1-3. Den sjätte läraren tillfrågades eftersom jag visste att denne arbetade på lågstadiet. Inte heller här var årskursen av någon vikt.

Ingen ytterligare presentation av lärarna kommer ske eftersom intervjuerna har gjorts på en liten ort med endast en skola, vilket kan leda till att deltagarnas anonymitet inte kan säkras. Deltagarnas namn har även ändrats av samma anledning.³

5.4 Databearbetning

För att undersöka syftet med denna studie valdes att genomföra en intervjustudie (se 5.1). Säljö (2015 s. 89) skriver att genom samtal med en kunnig person kan man få insikter som gör att man bekantar sig med företeelsen i fråga. Han skriver även att tack vare detta arbetsätt kan information spridas snabbt (Säljö 2015 s. 89). När intervjuerna hade genomförts och samtlig data var insamlad valdes dessa att transkriberas. De transkriberade intervjuerna skrevs därefter ut på fysiska kopior. Detta för att lättare kunna analysera de data som framkommit. Stukát (2011 s. 35) skriver att forskaren samlar in fakta och därefter analyserar dem i syfte att finna mönster för att kunna generalisera resultat. När resultaten analyserades användes färgkodning för att förtydliga de mönster som påträffats. Denna metod valdes eftersom det var ett tydligt sätt att bearbeta de data som framkommit. Eftersom intervjuguiden fanns tydligt utskrivnen delades redan där intervjufrågorna upp. Det var sedan tydligt att veta vilken intervjufråga som hörde till vilken forskningsfråga.

³ GDPR innebär förändringar eller framförallt förtydligande av hur behandling av personuppgifter och skärper skyldigheterna för den som behandlar personuppgifter. Hämtad 2019-04-09 <https://www.du.se/sv/om-oss/nytt-och-aktuellt/nyheter/nya-dataskyddsförordningen--gdpr/>

HÖGSKOLAN
DALARNA

Kategorierna gjordes med stöd av färgkoder. De lärare som började med att berätta hur de använder bilder för att stödja elevers läsförståelse genom att berätta hur de arbetar med läsläxboken markerades exempelvis med grön. Därefter kategoriserades vilken typ av bilder lärarna väljer att använda till sin undervisning. Samtliga typer av bilder markerades med gul, vilket tydligt visade att lärarna oftast valde att hitta bilder på liknande platser. Svaren som gavs var att de hittade bilderna i läromedel, skönlitterära böcker, på internet (Google⁴), lärarhandledning eller instruktioner och en lärare ritar även bilder själv. Med dessa data skapades för tydlighetens skull en tabell (se tabell 1).

På frågan om de använder bilder medvetet för att förstärka elevers läsförståelse markerades de som svarade ”ja” med orange färg. Till sist markerades svaren på frågan om de anser att bilder leder till ökad läsförståelse hos elever. Om de svarade ja markerades dessa med rosa. När samtliga svar hade färgkodats på de utskrivna transkriptionerna var det tydligt vilka intervjuer som gav liknande svar. Samma teknik användes när respondenternas resterande svar analyserades och även kategoriserades. När samtliga svar analyserats fördes dessa resultat in i studien. Resultaten kunde därefter tolkas utifrån vald teori, i detta fall Säljös (2000 s. 65- 68) beskrivning av det sociokulturella perspektivet.

5.5 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

Stukát (2011 s. 133) beskriver att reliabilitet kan vara ”trubbig” eller ”skarp”, dessa begrepp syftar till att förklara hur precis mätningen är som använts för att utföra studien. Denna studie utfördes genom intervjuer som bestod av förutbestämda frågor. Detta gav samtliga respondenter samma möjlighet att beskriva hur de använder bilder för att utveckla elevers läsförståelse. Samtliga intervjuer spelades även in och därefter transkriberades vilket bidrar till god reliabilitet.

Trots att samtliga lärare gavs samma frågor och möjlighet till att svara på frågorna, finns dock alltid risk för felkällor, någonting som kan påverka resultatet (Stukát 2011 s. 133- 134). Faktorer som kan ha spelat in kan vara om respondenten var stressad, tolkat frågan på ett sätt som inte avsågs eller om deltagaren inte svarade sanningsenligt på frågorna. Vidare kan en risk för felkällor funnits vid den sjätte intervjun eftersom denna genomfördes på annat ställe än de tidigare intervjuerna. För att försöka undvika detta ställdes endast de förutbestämda frågorna. (Kihlström 2007 s. 50).

Stukát (2011 s. 133) beskriver uttrycket validitet som studiens giltighet. Han fortsätter med att förklara validitet genom att förklara det som ”om man mäter det man avsett att mäta” (Stukát 2011 s. 133-134). För att uppnå god validitet är viktigt att studien inte täcker mindre och inte heller mer än vad som studien syftar till att undersöka (Stukát 2011 s. 135). Denna studies

⁴ Google är en sökmotor på internet.

HÖGSKOLAN
DALARNA

validitet får betraktas som god eftersom studiens intervjuguide tydligt följer forskningsfrågorna.

Vidare beskriver Stukát generaliserbarhet som uttrycket som beskriver för vem eller vilka studiens resultat gäller (Stukát 2011 s. 133). Han fortsätter genom att beskriva det på följande vis:

Kan resultatet generaliseras eller gäller resultatet endast för den undersökta gruppen? Om resultatet enbart avser de undersökta personerna blir värdet ett helt annat än om det kan generaliseras till en större grupp” (Stukát 2011 s. 136).

Eftersom denna studie endast består av data från sex deltagande lärare, är studiens generaliserbarhet svag. Det är inte möjligt att generalisera lärares åsikter och arbetssätt med den begränsade mängd data som undersökningen består av. Detta förhållande är en spegling av Kihlströms (2007 s. 36) förklaring av den kritik som ibland riktas mot mindre kvalitativa studier. Om den deltagande gruppen var större eller bestod av andra deltagare är det möjligt att studiens resultat blivit annorlunda.

För att studien ska ha god validitet är det av stor vikt att studien genomförts på ett etiskt vis. För att studien ska kunna granskas av andra är det viktigt att studien genomförts på ett korrekt sätt och även att tillvägagångssättet beskrivs tydligt för att möjligheten till kopiera studiens design. Eriksson Barajas, Forsberg och Wengström (2013 s. 28) beskriver: ”Studien ska tydligt kunna redovisa hur författaren har gått tillväga och ska även vara tillgänglig för granskning”. Denna studies metod är tydligt framskriven och kan kopieras, något som stödjer validiteten.

5.6 Etiska riktlinjer

För att utföra forskning på ett etiskt vis finns det regler som behöver följas. Vetenskapsrådet har skrivit vissa regler för att forskare ska ges möjlighet att ha samma etiska utgångspunkt i sitt arbete. Vetenskapsrådet (2017 s. 8) menar att de regler som ska uppfyllas är förankrade i det samhälle vi lever i. Följande regler är en kortfattad version av de etiska riktlinjer som skall följas av samtliga forskare:

- 1) Du ska tala sanning om din forskning.
- 2) Du ska medvetet granska och redovisa utgångspunkterna för dina studier.
- 3) Du ska öppet redovisa metoder och resultat.
- 4) Du ska öppet redovisa kommersiella intressen och andra bindningar.
- 5) Du ska inte stjäla forskningsresultat från andra.
- 6) Du ska hålla god ordning i din forskning, bland annat genom dokumentation och arkivering.
- 7) Du ska sträva efter att bedriva din forskning utan att skada människor, djur eller miljö.

HÖGSKOLAN
DALARNA

8) Du ska vara rättvis i din bedömning av andras forskning. (Vetenskapsrådet 2017 s. 8)

Genom att arbeta utifrån dessa riktlinjer har man möjlighet att uppnå god forskningssed, dock behöver forskaren även komplettera med annan läsning (Vetenskapsrådet 2017 s. 8). *Forskningsetik* innebär den skyldighet som finns mot de som deltar i undersökningen (Vetenskapsrådet 2017 s. 12). *Forskareetik* däremot innebär forskarens ansvar gentemot forskningen, forskarsamhället och det övriga samhället (Vetenskapsrådet 2017 s. 12).

6 Teoretisk bakgrund

Följande stycke kommer att beskriva det sociokulturella perspektivet vilket är den teoretiska bakgrund som används i denna studie.

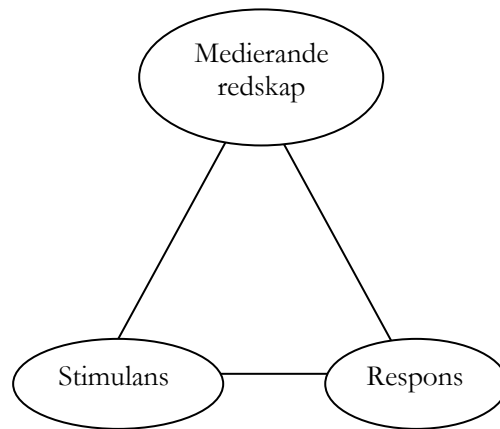
Det sociokulturella perspektivet kom ursprungligen från pedagogen och filosofen Lev Vygotskij (Säljö 2012 s. 185). Vygotskij (Säljö 2012 s. 185) var intresserad av människors utveckling både ut ett sociokulturellt men även ur ett biologiskt perspektiv. Lärandet har en viktig position i vårt samhälle och vår kultur.

I ett sociokulturellt perspektiv betonas släktskapet mellan tänkande och kommunikation. Det är genom deltagande i kommunikation som individen möter och kan ta till sig nya sätt att tänka, resonera och handla (Säljö 2000 s. 115).

Eftersom lärande är starkt knutet till samhällets utveckling både socialt och ekonomiskt är det av stor vikt att människor ges möjlighet till lärande (Säljö 2000 s. 11). Vygotskij menar att:

Det sociokulturella perspektivet på lärande och utveckling handlar således om hur människor utvecklar förmågor som är kulturella till sin karaktär, som att läsa, skriva, räkna, resonera abstrakt, lösa problem och så vidare. Annorlunda uttryckt handlar detta om hur människor tar till sig – *approprierar* – vad man i denna tradition kallar *medierande redskap* (Säljö 2012 s. 186).

Om vi kan skaffa förståelse för hur lärande går till skulle vi eventuellt kunna förstå hur vi kan öka människors livsvillkor (Säljö 2000 s. 12). Mediering är ett vanligt redskap som används i den sociokulturella traditionen (Säljö 2012 s. 187). Med mediering avses de redskap som människor använder för att förstå och agera i vår omvärld (Säljö 2012 s. 187). Vygotskij menar att människor använder sig av språkliga eller materiella redskap för att stödja lärandet (Säljö 2012 s. 187).

Figur 1: Vygotskijs triangel.

Språkliga redskap kan vara bokstäver, siffror och dessa har sitt ursprung i den kulturella utvecklingen (Säljö 2012 s. 187). Exempel på detta är det metriska systemet vi använder för att mäta. Innan vi använde detta använde vi andra mått, till exempel fot (Säljö 2012 s. 187). Andra kulturer eller länder har utvecklat andra sätt att mäta. Detta är ett tydligt exempel på hur olika redskap utvecklas i olika kulturer.

Eftersom vår kultur lärt oss de redskap vi använder blir det naturligt att använda dessa när vi tänker eller kommunicerar (Säljö 2012 s. 187). Vygotskij (Säljö 2012 s. 187) menar att vi använder de redskap vi lärt oss när vi upplever omvärlden och därmed tänker i "omvägar". De språkliga redskapen skapas av kulturella gemenskaper, de utformas av traditioner och utvecklas med samhället (Säljö 2012 s. 188). Vygotskij menar att språket är redskapens redskap (Säljö 2012 s. 189). Genom kommunikation med andra kan vi uttrycka oss och tolka vår omvärld (Säljö 2012 s. 189). Det är även viktigt att ha tillgång till medierande redskap som kompletterar varandra (Säljö 2012 s. 190).

Bilder är ett annat redskap som människor kan uttrycka sig med (Säljö 2012 s. 190). Eftersom vårt samhälle blir mer och mer digitalt kan bilder med fördel användas på nya sätt exempelvis i redovisningar (Säljö 2012 s. 190). Säljö menar att bilder kan användas på ett revolutionerande sätt (Säljö 2012 s. 190).

Det finns ingen konflikt eller motsättning mellan, bild, talat och skrivet språk, formler och andra teckensystem; de är alla delar av vår förmåga att mediera världen och de är beroende av varandra (Säljö 2012 s. 190).

Man kan säga att människor är multimodala teckenskapare som även ständigt utvecklas och skapar nya sätt att uttrycka sig (Säljö 2012 s. 190). Säljö (2012 s. 191) hänvisar vidare till

HÖGSKOLAN
DALARNA

Vygotskij som menar att människor först lär sig på den sociala nivån mellan människor, därefter kan de lära sig inom sig.

Kommunikation (särskilt det verbala språket) med andra människor är således det som formar vårt tänkande, det vill säga de ”högre funktioner” som har att göra med tänkande, fantasi, förmågan att minnas på ett avancerat sätt, estetiska uttryckssätt och så vidare (Säljö 2012 s. 191).

Ett väldigt viktigt begrepp som används i samband med Vygotskijs arbeten är den *närmaste proximala utvecklingszonen* (Säljö 2012 s. 193). Detta innebär att när en människa väl behärskar ett begrepp eller en färdighet är de även mycket nära att ha möjligheten att behärska någonting nytt (Säljö 2012 s. 193). Ett annat begrepp man ofta möter i Vygotskijs arbeten är *scaffolding* (Säljö 2012 s. 194). Scaffolding innebär att en person som har mer kunskap förmedlar denna till en person som är mindre kunnig kring färdigheten i fråga och så småningom behöver den mindre kunniga personen mindre och mindre stöd (Säljö 2012 s. 194). Till sist kan personen som försöker att lära sig färdigheten så pass mycket att personen inte längre behöver stöd (Säljö 2012 s. 194).

7 Resultatredovisning och analys

I avsnitt 7.1.1 – 7.1.3 besvaras resultatet av studiens tre frågeställningar och i samband med detta görs även en analys. Resultaten kommer att analyseras med stöd av den teoribakgrund som presenteras i kapitel 6. Allra sist presenteras ett sammanfattat resultat.

7.1 Resultat utifrån frågeställningarna

7.1.1 Vilken typ av bilder används i samspelet bild - text?

Fem av de deltagande klassföreståndarna berättar om sitt arbetssätt med läsläxboken som behandlar bilder i samspel med text. De berättar att boken innehåller bilder som förstärker innehållet i texten. En lärare väljer i stället att berätta om hur denne använder bilder för att förstärka innehållet i matematikboken. Denna lärare berättar att hon inte använder de bilder som finns i läsläxboken på något speciellt vis. Karin säger:

Nej, vi använder inte bilderna i läsläxboken. De finns där men vi använder dem inte på något speciellt sätt. Nu har du hittat problemet med läsningen i klass XX, haha!

Tre lärare säger att de använder bilder i skönlitterära böcker till sin undervisning för att utveckla elevens läsförståelse. Två lärare använder också bilder från handledningar/instruktioner. Två lärare beskriver hur de ritar egna bilder för att få fram den bild de behöver för undervisningen. Lisa säger: ”Om jag inte hittar någon annan bild eller har bråttom så måste jag rita en bild själv.” Erika beskriver på liknande vis ”Jag ritar även bilder själv om jag anser att jag kan rita det tydligt nog”. Erikas svar visar att hon anser att det är viktigt att bilderna som används är tydliga för eleverna. Genom att lärare använder dessa

HÖGSKOLAN
DALARNA

tekniker för att främja elevers läsförståelse använder de det sociokulturella perspektivet, vilket utgår från att tänkande och kommunikation är nära besläktade (Säljö 2012 s 115). Kommunikation kan förmedlas genom såväl språk som bild.

Säljö (2012 s. 187) beskriver mediering som de redskap vi använder för att lättare tolka vår omvärld. Bilderna är i detta fall de medierande redskap som lärarna väljer att använda sig av. Enligt Säljö (2012 s. 190) är det viktigt att de medierande redskapen kompletterar varandra, som text och bild. Samtliga menar att de använder bilder från de läromedel som de använder. Detta tyder på att lärarna litar på att materialet som skapats av andra är väl fungerande för att stödja elevers läsförståelse. Alla, med undantag av en lärare, berättar också att de använder bilder som de hittar på internet. Sara säger: "Ibland googlar⁵ jag bilder om jag snabbt ska visa något för eleverna. Det är ett bra stöd." Säljö (2012 s. 190) menar att bilder kan användas på ett revolutionerande sätt eftersom vi nu lever i ett digitalt samhälle.

I ett sociokulturellt perspektiv betonas släktskapet mellan tänkande och kommunikation. Det är genom deltagande i kommunikation som individen möter och kan ta till sig nya sätt att tänka, resonera och handla (Säljö 2000 s. 115).

Lärarna är relativt samstämmiga i frågan om var de hittar bilder att använda till undervisningen (se tabell 1). Vad som är intressant här är att samtliga respondenter kan ge exempel på tillfällena när de använder bilder för att stödja elevernas förståelse.

<i>Medlet som används</i>	<i>Hur många av de sex deltagarna som använder medlet</i>
Läromedel	6
Internet	5
Skönlitterära böcker	3
Handledning/instruktion	2
Ritar själv	2

Tabell 1: Ställen där lärare hittar bilder att använda i undervisningen

7.1.2 På vilket sätt används bildmaterialet?

Samtliga respondenter menar att de använder bilder på ett medvetet sätt för att stödja elevers läsförståelse. Detta tyder på att lärarna är medvetna om vikten att stödja elevers förståelse för att uppnå god läsförmåga. En lärare menar dock att hon inte använder bilder för att stödja elevers läsförståelse, men svarade dock ändå att hon använder bilder på ett medvetet sätt. De deltagande lärarna använder bland annat de bilder som är tillgängliga i läromedlen och utgår från dessa för att tydliggöra innehållet i texten eller instruktionerna. Eftersom det

⁵ Googla syftar på verbet att använda Google

HÖGSKOLAN
DALARNA

sociokulturella perspektivet pekar på att det inte finns någon konflikt eller motsättning mellan bilder, talat och skrivet språk kan bilder med fördel användas för att förstärka elevers läsförståelse (Säljö 2012 s. 190).

Fem av sex lärare använder internet för att söka efter lämpliga bilder som förtydligar nya eller obekanta ord för eleverna. Lilian säger: "Just att hitta bilder på Google är ett bra sätt att snabbt hitta bilder för att stödja elever." Erika svarar också att hon använder just Google för att leta efter bilder som stöd för elevernas förståelse.

Sara beskriver på liknande sätt: "Jag googlar ibland om jag snabbt behöver visa elever något. Det är ett bra stöd för elever". Lärare beskriver alltså hur de använder bilder som medierande redskap för att stödja elevers läsförståelse. Elever använder då de kulturella redskap som de redan behärskar för att tolka de intryck de möter (Säljö 2012 s. 187). Se även figur 1 för förtydligande (se s. 14).

Jenny är en annan lärare som även hon berättar att hon använder Google för att stödja elevernas läsförståelse. Hon beskriver att hon visar bilder som förtydligar ordet i fråga för att utöka elevers ordförråd och som då även stödjer deras läsförståelse.

Vidare berättar Lisa att hon använder bilder för att elever ska ges möjlighet att väva samman innehållet från text och bild. Detta flätas samman med det sociokulturella perspektivet eftersom de medierande redskap människor använder är beroende av varandra (Säljö 2012 s. 190). Lisa berättar också att eleverna även får skapa egna bilder med tillhörande text för att förstärka den kunskap de tillägnat sig. Detta arbetssätt kan då liknas vid Vygotskijs triangel (se figur 1 s.14) där elevens läsning är stimulansen, att skapa bilder är det medierande redskapet och dessa leder därefter till respons.

7.1.3 Bidrar samspelet bild - text till en bättre läsförståelse enligt lärarna?

Lärarna är överens om att bilder bidrar till ökad läsförståelse hos elever. I intervjuerna svarade samtliga lärare att de anser att det är ett bra hjälpmedel för elevers läsning. Eftersom samspelet mellan text och bild kan appliceras på Vygotskijs triangel (se figur 1 s. 14), tydliggör detta att arbetssättet stöts av det sociokulturella perspektivet (Säljö 2012 s. 187). Vidare säger Lisa:

Ja, jag tycker att bilder stödjer läsförståelse och om inget annat så är det ju ett stöd. Det stödjer minnet och hjälper elever att återberätta. Det är också viktigt för nyanlända elever. Bilder är viktigt!

Enligt respondenterna är bilder ett bra redskap på flera olika sätt. Jenny tycker att bilder utökar elevers ordförråd och då även deras läsförståelse. Jenny säger:

HÖGSKOLAN
DALARNA

Ja, det gör jag. Om vi möter krångliga ord hjälper bilder för att förtydliga betydelsen av dem. Har man förståelsen går även läsningen bättre. Bilder hjälper absolut för ökad läsförståelse.

När elever möter ny kunskap kan bilder förstärka elevers förståelse kring informationen. Samtliga lärare menar att genom att läraren förmedlar sin kunskap eller förmåga kan eleven stödjas att tolka informationen.

Lärare använder då så kallad scaffolding (Säljö 2012 s. 194). När eleverna därefter lär sig mer och mer kan de till slut behärska kunskapen eller förmågan utan stöd från läraren. Eleverna kan genom detta arbetssätt uppnå en bättre läsförståelse och blir efter en tid självgående i sin läsning. Erika säger:

Ja, absolut! Jag tycker att bilder kan vara lika viktigt som text för elevers läsförståelse, detta beror dock även på vilken nivå elevens läsförståelse ligger på.

Erikas åsikt visar att hon tycker att bilder är väldigt viktigt för elevers utveckling. Dock skulle elevens nivå av läsutveckling ha betydelse för vilket stöd som eleverna kan uppnå med hjälp av bilders stöd.

7.2 Sammanfattning

Resultatet av denna undersökning berättar tydligt att lärare använder bilder för att stödja elevers utveckling av läsförståelse. De deltagande lärarna i denna studie menar att bilder stödjer elevers läsförståelse och därför använder de bilder på ett medvetet sätt i undervisningen. När lärarna berättar om hur de använder bilder för att stödja elevers läsförståelse, hänvisar fem av sex klasslärare till de olika kapitelböcker som används i klasserna som läsläxa. Lärarna beskriver olika ställen där de hittar bilder till sin undervisning: i läromedel, skönlitterära böcker, internet och ibland ritar läraren själv en bild. Även handledningar och instruktioner används enligt vissa respondenter för att stödja elevernas läsförståelse. Samtliga lärare använder också kapitelböcker som innehåller tillhörande bilder till elevernas läsundervisning. De flesta berättar även att de använder internet för att söka efter bilder som stödjer förståelsen när elever möter obekanta ord.

Lärarnas resonemang kan kopplas till det sociokulturella perspektivet som menar att människor behöver använda olika redskap för att tolka sin omvärld. Säljö (2012 s. 187) beskriver att bilder kan ses som medierande redskap. Lärarna berättar att de hittar bilder till undervisningen på olika sätt men oftast genom läromedlen eller via internet (se tabell 1). Vårt samhälle blir mer tekniskt för var dag och detta innebär även att multimodaliteten ökar. Människor använder flera olika redskap för att tolka texter de möter, flera redskap är dock inget problem eftersom det inte finns någon konflikt mellan exempelvis text och bild (Säljö 2012 s. 190). Det behöver alltså inte vara ett problem att de deltagande lärarna använder olika

HÖGSKOLAN
DALARNA

former av bilder. Lärare behöver inte oroa sig för att flera medierande redskap skulle påverka utvecklingen av läsförståelse negativt. Det är dock viktigt att lärare planerar vilket material som ska användas. Genom tydlig planering gynnas elevers läsförståelse (Wennås-Brante 2014 s. 91). Om bilderna som används i samspel med text är väl uttänkta, spelar det inte någon roll var bilden kommer från eller hur den presenteras.

8 Diskussion

Först kommer metoddiskussionen att presenteras, där syftet är att kritisk granska studiens tillvägagångssätt och kvalitet. Därefter presenteras en resultatdiskussion, där studiens resultat diskuteras i relation till tidigare forskning.

8.1 Metoddiskussion

Eftersom ett flertal studier med liknande syfte har genomfört lyckade undersökningar med hjälp av denna metod (Collin 2013, Grebbäck 2009, Lyckström & Söderberg 2013), stöttades mitt val att utföra en intervjustudie.

Eftersom denna studie genomfördes med data som insamlats från sex intervjuer kan en möjlig svaghet i denna studie vara mängden data. Detta har påverkat studiens resultat. För att generalisering av resultatet ska vara möjligt, skulle en liknande undersökning behöva genomföras med betydligt fler deltagande. Då den sjätte intervjun tog plats i mitt hem, kan detta påverkat respondentens resultat. När en intervju genomförs i en relativt oprofessionell miljö kan det bidra till ett resultat som inte skulle ha framkommit på en arbetsplats.

Styrkor med denna undersökning är att frågorna i intervjuerna var tydligt formulerade för att besvara de forskningsfrågor som studien syftar att undersöka. Stukát (2011 s. 133- 135) menar att det är viktigt att forskning undersöker eller mäter just det man syftar till. Vidare spelades samtliga intervjuer in och transkriberades därefter, vilket skapade tydlighet vid databearbetningen. Metoden har beskrivits tydligt för att öka studiens validitet.

Jag anser att min studie har relativt god validitet då jag noggrant beskrivit hur undersökningen genomfördes och även eftersom samtliga transkriptioner kan redovisas. De olikheter i resultatet som framkommer i studien visar på att jag inte varit partisk eller selektiv i mitt val av redovisade data.

8.2 Resultatdiskussion

Genom att studera läroplanen Lgr 11, är vikten av läsning är uppenbar. Till exempel sägs att elever ska lära sig "lässtrategier för att förstå och tolka texter samt för att anpassa läsningen efter textens form och innehåll" (Lgr 11 2017 s. 253). Detta visar att läsning kräver att lärare ger elever möjlighet att lära sig olika lässtrategier. Strategier kan bl. a bestå av bilder som hjälper elevers läsförståelse. Alatalo (2011 s. 37) och även Wennås-Brante (2014 s. 105) beskriver att läsförståelse krävs för att uppnå läsning. Studien visar tydligt att de tillfrågade klassföreståndarna anser att bilder stödjer elevers läsförståelse. Detta resultat syns eftersom samtliga lärare svarar jakande på frågan "anser du att bilder bidrar till ökad läsförståelse hos elever". De deltagande lärarna väljer alltså att använda bilder som en strategi för att stödja

HÖGSKOLAN
DALARNA

läsförståelsen. Wennås-Brante och Holmqvist (2017 s. 110) menar att läsförståelse kan stärkas av användandet av olika medierande redskap. Även Wennås-Brante samt Aukerman och Chambers Schuldt (2016 s. 276) redovisar ett resultat som beskriver att bilder förtydligar texter. Trots att samtliga lärare menar att läsförståelse kan stärkas med stöd av bilder beskriver ingen av respondenterna någon forskning som de baserar detta på.

Läroplanen, respondenterna och forskare är därmed överens om bilders vikt för utveckling av läsförståelse. Eftersom samtliga lärare är överens om att det är gynnsamt för elevers läsförståelseutveckling att använda bilder, är det lätt att dra slutsatsen att alla respondenter i denna studie använder dessa metoder för att stödja elevernas läsförståelseutveckling, detta stämmer dock inte. Att samtliga lärare svarade att de ansåg att bilder bidrar till elevers läsförståelse var överraskande, eftersom inte alla använder detta arbetssätt i ämnet svenska. Karin beskriver hur hon endast använder bilder för att förstärka förståelsen i matematik. Hon antydde att hennes klass har vissa problem med elevernas läsutveckling. Hon håller alltså med om att bilder kan vara ett väldigt bra stöd för läsförståelseutveckling och menar att det saknas i hennes lektioner.

Aukerman och Chambers Schuldt (2016 s. 285) menar dock att elever behöver öva på att använda bilder i samspel med text för att förtydliga innehållet av texten. Därmed behöver elever öva på scaffolding innan detta gynnar förståelsen. Lärare kan alltså inte börja använda bilder för att stödja elevernas utveckling utan att lära eleverna *hur* de ska använda dem. Om exempelvis Karin vill börja använda bilder för att utveckla läsförståelsen bland eleverna måste hon först lära eleverna hur de ska kunna använda bilderna som strategi.

Vår aktuella läroplan (Lgr 11 2017 s. 253) lägger betoning på vikten av elevers utveckling av läsförståelse på flera olika delar i texten. Exempel finns under ämnet svenska där det skrivs att elever ska få möjlighet att lära sig strategier för att tolka texter där ord och bild samspelar (Lgr 11 2017 s. 253). Wennås-Brante och Holmqvist (2017 s. 110) har också uppnått ett resultat som visar att olika medier stärker elevers läsförståelse. Användandet av bilder kan alltså ses som en strategi för att utveckla läsförståelse. Aukerman och Chambers Schuldt (2016 s. 279) beskriver att läsare som inte kommit så långt i sin utveckling av läsförståelse i större utsträckning refererar till bilden för att tolka textens innehåll. Även respondenternas svar beskriver att bilder speciellt stödjer elever som är i början av sin läsförståelseutveckling. Arya och Feathers (2012 s. 313) menar precis som Wennås-Brante och Holmqvist (2017 s. 112) att bilder ger elever ledtrådar som hjälper dem att tolka textens innehåll. Detta är enligt såväl lärare som forskare en strategi som är fungerande för att utveckla läsförståelsen. Bilder som stöd är därmed viktigt för elever som lär sig att läsa. Eftersom elever som lär sig att läsa ofta går i de lägre årskurserna är det logiskt att vi arbetar extra mycket med strategier i form av bilder i dessa åldrar.

HÖGSKOLAN
DALARNA

Då lärare ska utgå från läroplanen för att planera undervisningen, bör det innebära att samtliga lärare lutar sig mot dessa skrivningar för att välja vilka moment som ska tas upp i undervisningen. Eftersom det inte finns skrivet i läroplanen på vilket sätt undervisningen ska ske, är det upp till läraren själv att utforma undervisningen. Det är överraskande att resultatet visar att inte alla deltagande lärare använder bilder för att utveckla elevers läsförståelse. Detta trots att samtliga är överens om att bilder är viktigt för elevers läsförståelseutveckling. Wennås-Brante (2014 s. 91) beskriver att planeringen av materialet som används i undervisningen är viktigt för att stödja utvecklingen av läsförståelse. Att materialet är väl genomtänkt är kritiskt för att redskapet ska uppfylla sin funktion (Wennås-Brante 2014 s. 91). Just vikten av väl genomtänkt material kan vara en anledning till att lärarna gärna använder sig av de bilder som redan finns i läromedlen. Att skapa nytt material är tidskrävande och det finns ingen garanti för att det fungerar innan läraren provat att använda materialet i undervisning.

Även om respondenterna inte var överens om vikten av bilder som redskap, visar Lgr 11 att elever ska få tillfälle att lära sig strategier för att tolka texters innehåll. Utöver att lära sig strategier för att tolka texter där text och bild samspelar, ska elever även få möjlighet att möta texter av olika form, exempelvis texter med tillhörande bilder såsom film, skönlitterära böcker med illustrationer eller liknande (Lgr 11 2017 s. 154). Detta visar att elever både ska få möjlighet att möta texter av olika slag men även lära sig att tolka dessa (Lgr 11 2017 s. 253). I sin vardag möter elever text i samspel med bilder ofta eftersom vår vardag är väldigt multimodal. Eftersom hela samhället blir mer och mer tekniskt är elever tvungna att behärska kunskapen som krävs för att tolka samspelet mellan text och bild. Säljö (2012 s. 190) skriver att eftersom vi lever i ett digitalt samhälle, så kan man använda bilder på nya sätt, exempelvis som presentationer. Det sociokulturella perspektivet menar att elever tolkar sin omgivning på olika sätt beroende på vad de redan har erfarenhet av. Elever i svenska skolor har ofta mött samspelet mellan bild och text tidigt i livet genom exempelvis datorspel, surfplattor eller mobiltelefoner. Om elever redan har erfarenhet av bild i samspel med text är detta någonting lärare kan utnyttja för att stödja elever vidare i sin utveckling.

Läroplanen skriver att elever ska ges möjligheten att lära sig att kunna tolka text som samspelar med bilder. Alla lärare som undervisar i läsning bör använda bilder för att förstärka läsförståelsen bland elever, dels på grund av elevernas tidigare erfarenhet dels på grund av det stöd bilder tillför texter. Tidigare forskning, läroplanens krav samt resultatet av denna studie samtliga talar för att elevers läsförståelse gynnas av tillgång till bilder som förtydligar innehållet i texter de möter. Resultatet visar tydligt att elevers förståelse stärks av tillgång till väl planerade redskap i undervisning.

Wennås-Brante (2014 s. 91) framhåller att en tydlig planering av det material som används krävs, för att bilder ska kunna stödja de kritiska aspekterna i lärandet. Eftersom samtliga lärare beskriver att de använder de bilder som finns tillgängliga i läromedlen, innebär detta att

HÖGSKOLAN
DALARNA

de litar på att de bilder som finns tillgängliga är lämpliga för att utveckla elevens förståelse på bästa sätt.⁶ Eftersom Aukerman och Chambers Schuldt (2016 s. 279) beskriver att svaga läsare refererar till bilden mycket mer än de elever som kommit längre i sin läsutveckling, innebär detta att vilken bild som används är väldigt viktigt. Alla deltagande lärare använde bilder som stöd för förståelse i något ämne, dock inte nödvändigtvis i ämnet svenska.

Resultatet visar att bilder är ett viktigt hjälpmedel för lärare som vill stödja elevers läsutveckling. Eftersom lärare som arbetar på lågstadiet ofta är de första som professionellt arbetar med elevers läsförståelse, är det viktigt att de väljer arbetssätt som är gynnsamma för alla elever.

9 Slutsats

Studiens resultat visar att lärare anser att bilder är ett mycket användbart redskap för att stödja elevers läsförståelse. Lärare använder olika former av bilder bl a från internet, vilket visar på den digitalisering som sker i vårt samhälle hela tiden. Även tidigare forskning som speglar vårt samhälle menar att elevers läsförståelse är väldigt viktig att utveckla. För ett välfungerande samhälle med deltagande medborgare behöver elever uppnå god läsförståelse. När elevers läsförståelse utvecklas blir det även lättare för dem att behärska övriga ämnen i skolan och då även få bra betyg. Genom en väl genomförd skolgång kan eleverna då välja vilket yrke de vill och sedan bidra till samhället.

Slutsatsen av den här studien är att bilder är viktiga för att utveckla elevers läsning, detta är både forskare och undersökningens klasslärare överens om. Bilder bör i högre utsträckning användas som redskap för att stödja elevers läsförståelse, något som kan bidra till att eleverna kan utvecklas i samtliga skolämnen.

10 Förslag på vidare forskning

Vårt samhälle blir alltmer tekniskt och även mer multimodalt. Ytterligare forskning med liknande frågeställningar som den här studiens, är någonting som kan vara gynnsamt för både lärares och elevers kunskapsutveckling. Eftersom generaliserbarheten i denna studie är svag på grund av att den deltagande gruppen endast består av sex lärare, skulle en liknande studie behöva genomföras men med fler deltagande. När man väljer att genomföra en mindre, kvalitativ och semistrukturerad intervjustudie, medför detta begränsningar i möjligheten att generalisera studiens resultat. Ett större antal deltagande skulle medföra en större mängd data och därmed ge ett mer reliabelt och mer generaliserbart resultat. Eftersom den här studiens syfte och frågeställningar är någonting som är viktigt för skolans utveckling och lärares kunskap kring läsförståelsens samspel med bilder, är ett generaliserbart resultat viktigt. Det

⁶ En lärare beskriver dock hur denne använde bilder för att stödja förståelsen i matematik och inte i svenska.

HÖGSKOLAN
DALARNA

skulle vara intressant att genomföra studien med deltagare som arbetar på olika skolor för ett mer reliabelt resultat.

HÖGSKOLAN
DALARNA

Källhänvisning

Alatalo, T. (2011) *Skicklig läs- och skrivundervisning i åk 1-3*. Göteborg: Göteborgs universitet.

Arya, P. & Feathers, K. M. (2012) Reconsidering children's readings: Insights into the reading process. *Reading Psychology*, 33:4, ss. 301-322. Taylor & Francis Group, LLC.

Aukerman, M. & Chambers Schuldt, L. (2016) "The pictures can say more things": Change across time in young children's references to images and words during text discussion. *Reading research quarterly*, Vol. 51, Issue 3, ss. 267-287. International Literacy Association

Carney, R. N. & Levin, J. R. (2002) Pictorial Illustrations Still Improve Students' Learning From Text. *Educational Psychology Review*, Vol. 14, No. 1.

Collin, E (2013) *Att undervisa i läsförståelse*. Göteborg: Göteborgs universitet.

<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:732796/FULLTEXT01.pdf>

Hämtad 2019-02-14

Eriksson Barajas, K., Forsberg, C. & Wengström, Y. (2013) *Systematiska litteraturstudier i utbildningsvetenskap: Vägledning vid examensarbeten och vetenskapliga artiklar*. Stockholm: Natur & Kultur.

Fejes, A. & Thornberg, R. (2015) *Handbok i kvalitativ analys*. Stockholm: Liber.

Grefbäck, A (2009) *Bildens betydelse vid läsning*. Karlstad: Karlstads universitet.

<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:158475/FULLTEXT01.pdf>

Hämtad 14/2-2019

Kihlström, S. (2007) Intervju som redskap. I Dimenäs, J (red.) *Lära till lärare*. Stockholm: Liber. ss. 47-57

Lgr 11 (2017) *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm: Fritzes. Fjärde upplagan.

Liberg, C. (2010) *Elevers läs- och skrivutveckling*. Stockholm: Skolverket.

Lyckström, H & Söderberg, M (2013) *Hur lärare undervisar medvetet i läsförståelse*.

Mälarens högskola. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:732796/FULLTEXT01.pdf>

Hämtad 14/2-2019

McCracken G. (1988) *The long interview*. Qualitative Research Methods 13. London: Sage Publications

Pettersson, R. (2008) *Bilder i läromedel*. Tullinge: Institutet för infologi

HÖGSKOLAN
DALARNA

Roberts K. L., Norman, R. R. & Cocco, J. (2015) Relationship between graphical device comprehension and overall text comprehension for third grade children. *Reading psychology*, Vol. 36, Issue 5, ss. 389-420.

Sawander, S (2015) *Läsförståelse är nyckeln till alla andra ämnen.*

<https://www.skolporten.se/forskning/utveckling/lasforstaelse-ar-nyckeln-till-alla-andra-amnen/> Hämtad 18/2-2019

Skolverket (2016a) *Vad har bilder med läs- och skrivutveckling att göra?* Stockholm: Skolverket.

<http://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/amnen-omraden/sprakligkompetens/tema-las-och-skrivinlarning/vad-har-bilder-med-las-och-skrivutveckling-attgora-1.157523> Hämtad 2018-12-28

Skolverket (2016b) *Svenska elever bättre i PISA* Skolverket. <https://www.skolverket.se/om-oss/press/pressmeddelanden/pressmeddelanden/2016-12-06-svenska-elever-battre-i-pisa>

Hämtad 13/2- 2019

Stendahl, E (2011) *Dåliga kunskaper i läsning oroar.* <https://lararnastidning.se/daliga-kunskaper-i-lasning-oroar/> Hämtad 18/2-2019

Stukát, S. (2011) *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap.* Lund: Studentlitteratur. Andra upplagan.

Säljö, R. (2000) *Lärande i praktiken. Ett sociokulturellt perspektiv.* Stockholm: Norstedts.

Säljö, R. (2012) Den lärande människan. I Liberg, C., Lundgren, U., Säljö, P. (red.) *Lärande skola bildning.* Stockholm: Natur & Kultur. ss. 139-196

Säljö, R. (2015) *Lärande. En introduktion till perspektiv och metaforer.* Malmö: Gleerups Utbildning AB.

Vetenskapsrådet (2017) *God forskningssed.* Stockholm.

https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25b05/1529480532631/God-forskningssed_VR_2017.pdf Hämtad 17/3-2019

Wennås-Brante, E. (2014) *Möte med multimodalt material. Vilken roll spelar dyslexi för uppfattandet av text och bild?* Göteborg: Göteborgs universitet.

Wennås-Brante, E. & Holmqvist, M. (2017) Reading from Multimedia Materials: Benefits of Non-congruent Pictures on Reading Comprehension for Dyslexic Readers. *TOJET: The Turkish Online Journal of Educational Technology*, Vol. 16, issue 1, ss. 101-114.

HÖGSKOLAN
DALARNA

Information om intervju med lärare i årskurs 1-3

Hej, mitt namn är Jennifer Börjel och jag läser sista terminen på grundlärarprogrammet med inriktning F-3 på Högskolan Dalarna.

Syftet med denna studie är att få ytterligare kunskap om vilken erfarenhet lärare i årskurs 1-3 har av att använda bild och text i samspel för att utveckla och stödja elevers läsförståelse. Denna undersökning kommer att skrivas med utgång i de svar som lärare i årskurs 1-3 bidrar med. Undersökningen genomförs eftersom det är viktigt att lärare får möjlighet att öka sin kunskap kring vilka faktorer som påverkar elevers läsförståelse.

Du tillfrågas härmed om deltagande i denna undersökning.

Det behöver vara sex lärare som deltar i denna undersökning. Du ombeds vara en av dem eftersom jag vill få svar från årskurs 1, årskurs, 2 samt årskurs 3. Intervjun kommer ta cirka 20 minuter. De frågor som ska besvaras handlar alla om samspelet med bilder och läsförståelse. Om du väljer att delta har du ändå möjlighet att avsluta intervjun när som helst om du skulle vilja detta. Väljer du att avbryta kommer inte detta beslut att frågesättas. Samtliga intervjuer kommer att spelas in, detta för att lättare kunna transkribera samtalet. Det som framkommer under undersökningen kommer behandlas konfidentiellt, det vill säga att både du och det som sägs kommer att vara anonymt och icke identifierbart. Enbart jag och min handledare kommer ha tillgång till materialet. När studien avslutats kommer de inspelade intervjuerna att raderas.

Du kommer kunna ta del av arbetet när studien är klar.

Med vänlig hälsning,
Jennifer Börjel
jenniferjanjel@hotmail.com
073-0731283

HÖGSKOLAN
DALARNA

Intervjufrågor

Syftet med denna studie är att få ytterligare kunskap om vilken erfarenhet lärare i årskurs 1-3 har av att använda bild och text i samspel för att utveckla och stödja elevers läsförståelse.

Inledning av intervjun:

Använder du dig någon gång av bilder som stöd för elevers läsförståelse, i så fall, berätta!

Intervjugudie. Vilken typ av bilder används i samspelet bild - text?

1. Vilken typ av bilder använder du under dessa lektionsmoment?
2. Var hittar du de bilder du använder?

Intervjugudie. På vilket sätt används bildmaterialet?

3. Skulle du säga att du använder bilder på ett medvetet sätt när det gäller elevers läsförståelse?
4. Vilken är din roll i valet av bilder?
5. Använder du för det mesta en gemensam bild eller har eleverna olika bilder?

Intervjugudie. Bidrar samspelet bild - text till en bättre läsförståelse enligt lärarna?

6. Anser du att bilder bidrar till ökad läsförståelse hos elever?
7. I vilka situationer i undervisningen tycker du framför allt att bilden kan förstärka läsförståelsen?
8. Vilka reaktioner har du mött hos eleverna?